

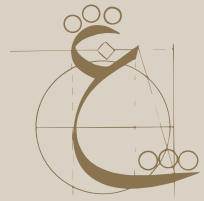
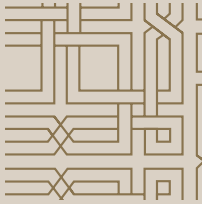

kadim

SAYI / ISSUE 6 · EKİM / OCTOBER 2023

06

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

A double-blind peer-reviewed open-access academic journal that is published semiannually (April and October) in the field of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 6 • EKİM | OCTOBER 2023

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 121,
Serdivan/Sakarya (Turkey) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Arti Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • EKİM | OCTOBER 2023

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracacağı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) International License. Kadim provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

DergiPark

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Yükseköğretim Kurulu

MİSAFİR EDİTÖR
GUEST EDITOR

Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Sakarya Üniversitesi
Serpil ATAMAZ | California State University, Sacramento
Zahit ATÇIL | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Filiz DIĞIROĞLU | Marmara Üniversitesi
Ella FRATANTUONO | University of North Carolina at Charlotte
Selim KARAHASANOĞLU | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ
TURKISH LANGUAGE
EDITORS

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hâcer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

MİZANPAJ VE
SOSYAL MEDYA EDİTÖRÜ
LAYOUT AND
SOCIAL MEDIA EDITOR

Büşranur BEKMAN | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Haiti Krizi ve Yirminci Yüzyıl Başı Küresel Dünya Ekonomisinde Osmanlı Tüccarları (1903-1915)

HAITI CRISIS AND THE
OTTOMAN MERCHANTS IN THE
EARLY TWENTIETH CENTURY
GLOBAL ECONOMY (1903-1915)

KAZIM BAYCAR*

ÖZ ABSTRACT

Yirminci yüzyılın başında Haiti'de Suriyeli Osmanlılara karşı ortaya çıkan bir toplumsal baskı dünya gündemini bir süre meşgul etmişti. Birçok ülkenin doğrudan ya da dolaylı taraf olduğu bu kriz, bir süre sonra büyük güçlerin siyasi ve ticari çatışma konusu haline gelmiştir. Bu makale dönemin küresel ekonomik rekabetin bir panoraması şekline dönüşen Haiti krizini incelemekte ve bu krizin mağduru Osmanlıların küresel rekabetteki konumunu irdelemektedir. Bu dönemde Haiti, transatlantik ticaret yolu üzerinde stratejik bir konumda bulunmaktaydı. Bu coğrafi konumu ticari kazançta dönüştürenler arasında daha önce ABD üzerinden Haiti'ye göç eden Suriyeli Osmanlılar da bulunuyordu. Suriyeli Osmanlıların Haiti ekonomisinde ön plana çıkması yerli halkta ve ülke yöneticileri arasında bir tepki doğurdu. Nitelim Suriyeliler ülkedeki iş imkanlarının azalmasından ve yükselen fiyatlardan sorumlu tutuyorlardı. Öte yandan bölgede nüfuz elde etmek isteyen ve bunu mevcut Suriyelilerin konumlarını kullanarak gerçekleştirmek niyetinde olan Batılı devletler görünürde Suriyelilerin haklarını koruma yarışına girdiler. Osmanlı İmparatorluğu da tabiiyetinde bulunan bu tüccarların haklarını gücü nispetinde korumaya çalışmaktan geri durmamıştır. Makale büyük güçlerin güç gösterisi biçimini alan Haiti krizini birincil kaynaklar ışığında tafsilatıyla irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, 19. Yüzyıl, Haiti, Suriyeli Göçmenler, Ekonomi Tarihi.

At the beginning of the twentieth century, social pressure against Ottoman Syrians emerged in Haiti, taking an immense part in the world agenda. Many countries directly or indirectly got involved in the crisis, which later turned out to be a political and economic collision between big powers. This study scrutinizes the Haiti crisis as a synopsis of the global economic competition and analyses it by focusing on the Syrians who were the victims of the situation. Haiti was a junction of the transatlantic trade route, and it possessed a very strategic location. The Ottoman Syrians who migrated to Haiti through the USA were among those who benefited themselves commercially from this positioning. The grasp of trade by Syrians drew the reactions among the Haitian administration and people. They were accused of causing inflation and unemployment. At the same time, big powers intended to intervene in the crisis under the guise of preserving the rights of Syrians. The Ottoman Empire did not hesitate to rescue its Syrian citizens from the turmoil. The article sketches out the Haiti crisis, which would become Western countries' display of power, relying on primary sources.

Keywords: Ottoman Empire, 19th Century, Haiti, Syrian Immigrants, Economic History

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü: Araştırma Makalesi | Article Type: Research Article
Geliş Tarihi: 7 Ağustos 2023 | Date Received: 7 August 2023
Kabul Tarihi: 2 Ekim 2023 | Date Accepted: 2 October 2023

ATIF | CITATION

Baycar, Kazım. "Haiti Krizi ve Yirminci Yüzyıl Başı Küresel Dünya Ekonomisinde Osmanlı Tüccarları (1903-1915)". *Kadim* 6 (Ekim 2023), 191-210. doi.org/10.54462/kadim.1338913

* Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, kazimbaycar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6420-7559.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın başında dünyanın büyük güçleri, yeryüzünde kapsadığı alan bakımından pek de önemsenmeyecek boyutta bir yarımada devleti olan Haiti'de, küresel çapta bir nüfuz çatışması içinde bulunuyorlardı. Bu çatışmanın aktörleri arasında, kendisini kıtanın hamisi kabul eden ve bölgede hiçbir “yabancı kuvveti” görmek istemeyen Amerika Birleşik Devletleri ile, Orta ve Güney Amerika'da iddialı birer oyuncu olarak yer almak isteyen Avrupa devletleri dışında, kendi vatandaşlarının haklarını koruma sorumluluğunu üstlenen Osmanlı İmparatorluğu bulunuyordu. Çatışmanın objesi Haiti'de bir süredir ticari hayatı ellerinde tutan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Biladüş-Şam bölgesinden Amerika kıtasına göç eden Suriyeli Osmanlılardır.¹

Esasen Haiti'de yaşanan bu küresel çatışma on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında oluşan küresel dünya ekonomik düzeninin bir özeti hüviyetindeydi. Bu dönem ekonomi tarihçilerince neredeyse bütün dünya genelinde insan, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşımının gerçekleştirildiği bir yüzyıl olarak tanıtılmaktadır. Literatürde “Birinci Küreselleşme Yüzyılı” olarak tanımlanan bu dönemde ülkeler arası dış ticaret; savaşların sona ermesi, ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve devletlerin gümrük duvarlarını kısmen veya tamamen indirmesi neticesinde kendisinden önceki ve sonraki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüğe ulaşmıştı.² İmkân ve olanaklar kapsamında ortaya çıkan bu değişim sadece ürünlerin kıtalar arasında dolaşımıyla sınırlı kalmamış, işgücü ve finansal araç hareketliliğini de aynı şekilde tetiklemiştir.

Dünya genelinde gözlemlenen bu küreselleşme olgusu, dönemin önde gelen imparatorluklarından biri olan Osmanlı'yı da etkilemiştir. Her ne kadar hâkim literatür Birinci Küreselleşmeyi Atlantik ekonomi ile sınırlayıp Osmanlı ve diğer coğrafyaları bu olgunun etki alanının dışında tutsa da,³ tarihsel veriler bu yaklaşımın somut gerçeklerle örtüşmediğini göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun küresel dünya düzeni içinde sadece edilgen bir biçimde şekillenmediği, kendi gücü nispetinde bu düzenin şekillenmesine de katkıda bulunduğu yeni tarihsel okumalar ile ortaya çıkmaktadır.⁴

Bu makale Osmanlı'nın ve tebaasının, on dokuzuncu yüzyıl küresel dünya düzenindeki aktif varlığının bir örneği olarak, dönemin dünya gündeminde önemli bir yer işgal eden Haiti krizini ve bu krizde merkezi rol oynayan Osmanlı tüccarlarını ele almaktadır.⁵ Coğrafi

1 Birincil kaynak olarak kullandığımız Amerikan basınındaki ilgili haberlerde çalışmamıza konu olan göçmenler genellikle “Syrians” (Suriyeliler) şeklinde anılmaktadır. Ancak döneme ve habere konu olan bağlama göre bu kişilere atfen vatandaşlıklarına vurgu yapan “Turkish Citizens” (Türk Vatandaşı) ya da “American Citizens” (Amerikan Vatandaşı) ifadelerini de kimi zaman görmekteyiz. (*The Salt Lake Herald*, «Uncle Sam Protects the Turks in Hayti» (5 Ağustos 1904), 7 ve *The Butler Weekly Times*, “American Citizens Stoned in Hayti” (11 Ağustos 1904), 2). Hatta dönemin politik konjonktürüne koşut olarak bu göçmenlerin Amerikalılarca bütünüyle sahiplenildiğini gösteren “Srians=Americans Ask Protection” (Suriyeliler=Amerikalılar Koruma Bekliyorlar) gibi haber başlıklarına da rastlamaktayız. (*The Fargo Forum and Daily Republican*, “Srians=Americans Ask Protection” (1 Nisan 1905), 1).

2 Timothy Hutton - Jeffrey G. Williamson, *The Age of Mass Migration: Causes and Economic Impact* (New York: Oxford University Press, 1998).

3 Kevin O'Rourke, H - Jeffrey G. Williamson, *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-Century Atlantic Economy* (Cambridge: MIT Press, 1999).

4 Şevket Pamuk - Jeffrey G. Williamson (ed.), *The Mediterranean Response to Globalization Before 1950* (London and New York: Routledge, 2000).

5 Konu ile ilgili ilk bulgulara yer verdiğimiz çalışma için bk. Kazım Baycar, “Yirminci Yüzyıl Başında Haiti'de Suriyeli Osmanlı Tüccarlarının Varoluş Mücadelesi”, *IV. Başkent International Conference of Multidisciplinary Studies*, ed. Nurlan Akhmetov (Ankara: İksad Global, 2023), 1/758-762.

olarak çok küçük bir alanda mevcudiyet göstermesine rağmen Haiti, o dönemde dünyanın önde gelen ülkelere mensup tüccar ve girişimcilerinin ilgi gösterdiği, küresel ticarete göz ardı edilemeyecek bir öneme sahipti. Nitekim Avrupa'dan Kuzey ve Güney Amerika'ya gidecek olan ürünler genellikle bu yarımadadan aktarmalı olarak varacakları yere ulaşıyordu. Öte yandan bu ülke Yeni Dünya'da siyasal ve ekonomik nüfuz elde etmek isteyenler için önemli bir stratejik kavşak noktası olarak görülüyordu.⁶

Tüm bu nedenlerle Haiti'de nüfuz sahibi olmak isteyen Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa gibi büyük güçler, kendileri arasında bir sıcak çatışmaya girmeden, Haiti'nin iç dinamiklerinden istifade ederek mevcut düzeni kendi menfaatleri doğrultusunda şekillendirmeyi hedeflemişlerdir.⁷ Bu noktada, büyük güçlerin Haiti'deki hakimiyet yarışlarının konusu olan ve ortaya çıkan çatışmaların doğrudan etkilerine maruz kalan iki kesim bulunmaktaydı. Bunlar geçmişlerinde Batılı güçlere karşı verdikleri uzun mücadeleler neticesinde bağımsızlıklarını elde eden "Haitililer" ile; yine Batılıların bölgede menfaatleri doğrultusunda varlıklarını kullandıkları "Suriye kökenli Osmanlı vatandaşları"ydı.

Haitililer, kendi kaynaklarını ele geçirmek isteyen Batılı güçlere karşı verdikleri mücadeleler ile kolonizasyon tarihinde sıra dışı bir konuma sahiptir. Nüfusunun çoğunluğunu yüzyıllar öncesinde köle plantasyonlarında çalıştırılmak üzere Afrika'dan Amerika kıtasına Fransızlar tarafından getirilen siyahiler oluşmaktaydı. Bu özelliğinden dolayı kurdukları ülke sonraki dönemlerde "Siyahi Cumhuriyet" (*Black Republic*) olarak anılmıştır. Fransızlar bölgenin egemenliğini İspanyolların elinden "Yedi Yıl Savaşları"nın sonlanmasıyla devralmıştır. Haiti'nin uzun yıllar başkentliğini yapacak olan Port au Prince de yine Fransızlar tarafından 17. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Bölge Fransızlar için 18. yüzyılın sonuna kadar önemini korudu. Nitekim bu döneme kadar Fransa'nın Yeni Kıta'ya yaptığı ihracatın üçte ikisi bu bölgedeki üretimle gerçekleştiriliyordu.⁸ Haitililer ülkelerindeki Fransız egemenliğine 1804 yılında son verip bağımsızlıklarını ilan ettiler ve böylelikle Afro-Amerikanların kurduğu ilk cumhuriyet olarak tarihte müstesna bir konuma sahip oldular.

Ancak Haitililerin siyasi bağımsızlık mücadelesi bu tarihte sona etmeyecektir. Sonraki dönemlerde de bu defa Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfuzu altına girmeyi reddederek milli egemenliklerini koruma mücadelelerine devam edeceklerdi. Amerika'nın bölgeye ilgisi, kendi çevresindeki Avrupalı kolonizatörleri uzaklaştırma siyasetini ilan ettiği "Monroo Doktrini"ne kadar uzanır. Benzer şekilde, Amerikalı politikacılar (özellikle demokratlar) bölgeyi Amerikan hakimiyet alanı haline getirme istediğini ifade eden "Kader İbrazı" (*Manifest Destiny*) felsefesini benimseyerek işgal ve siyasi müdahalelerini meşrulaştırma aracı olarak kullanmışlardır.⁹

6 David Nichols, *Haiti in Caribbean Context: Ethnicity, Economy and Revolt* (London: Macmillan Publishers Limited, 1985), 108-120.

7 Brenda Gayle Plummer, "The Metropolitan Connection: Foreign and Semiforeign Elites in Haiti, 1900-1915", *Latin American Research Review* 19/2 (1984), 131-134.

8 Steeve Coupeau, *The History of Haiti* (Connecticut: Greenwood Press, 2008), bölüm: 2, 3, 4 ve 5.

9 Amerika Birleşik Devletleri'nin Pasifik Okyanusu'na doğru genişlemesini ve orada mukim yerli halkların yerini beyaz Amerikalıların almasını öngören bu ideolojik duruş, özellikle 19. yüzyılda kendisine taraftar bulmuştur. Amerika'nın karasal genişlemesini (*territorial expansion*) öngören bu yaklaşım Amerikan siyasetini de önemli ölçüde şekillendirmiştir. Bu bağlamda Alaska'nın satın alınması, Hawaii'nin ilhakı ve Amerika'nın İspanyol kolonilerini elde etmek için giriştiği çatışmalar bu ideolojinin neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Bk. *Britannica*, "Manifest Destiny" (Erişim 13 Ekim 2023).

Panama Kanalı'nın inşa süreci, Amerika'nın söylemde bölgedeki haklarını korumak; görünürde ise hakimiyet alanını genişletmek adına zor kullanmaktan kaçınmayacağı bir dönemi beraberinde getirdi. Bizzat dönemin başkanı Roosevelt, 1905 yılındaki Kongre açılış konuşmasında "adaleti sağlamak için" güç kullanacağını ifade etmekten çekinmeyecekti. Daha sonra Büyük Sopa (*Big Stick*) olarak adlandırılacak bu politikası öncelikle Haiti'yi ve komşusu Dominique Cumhuriyeti'ni hedef almaktaydı.¹⁰ Nihayetinde Panama Kanalı'na giden yolu kontrol altına almak isteyen ABD, 1915-1934 yılları arasında Haiti'de kısmi bir işgal uygulayacaktı.

Yarımada'daki küresel rekabetin ikinci objesi ise, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'ndan çeşitli sebeplerle Amerika'ya göç etmiş ve sonrasında Haiti'ye yerleşerek bu ülkenin ticari hayatına büyük ölçüde egemen olmuş Osmanlı vatandaşı Suriyelilerdi. Esasen on dokuzuncu yüzyılın sonlarında kendi ana vatanlarından yola çıkan Suriyeli tüccarlar Amerika Birleşik Devletleri'ne varıp orada kendilerine yeni bir hayat kurmayı amaçlıyorlardı. Ancak bir süre sonra yakın mesafedeki Haiti adasındaki yüksek ticari kazanç potansiyelini keşfederek bu küçük yarımadaya geldiler ve kısa sürede ticaretin ana aktörü durumuna yükseldiler. Haiti'deki Suriyelilerin geldikleri ülkede ticari egemenliklerini tesis edebilmelerini sadece sahip oldukları ticari yeteneklerle ya da girişimci özellikleri ile açıklamak durumun bütününe açıklamakta yetersiz kalacaktır. Esasen, ABD ve Avrupalı devletler Haiti'deki yatırımlarını bu ülkede bulunan Suriyeli göçmenler eliyle yürütmektedirler. Suriyeli Osmanlıların Batılılar adına üstlendikleri bu aracı rol onların Haiti'deki ticari egemenliklerini sağlamada etkili olacaktır. Ancak ticaret nihayetinde bir rekabet alanıydı ve söz konusu işlevleriyle Suriyeli Osmanlılar bir süre sonra büyük güçlerin Haiti özelinde giriştikleri rekabette hâkim olmak istedikleri, yönlendirdikleri ve hatta araçsallaştırdıkları insanlar haline geleceklerdi.

Bir süre sonra bu durum Haiti halkı ve hükümeti ile; büyük güçlerin yereldeki müessesileri olarak görülen Suriyeliler arasında ciddi bir gerilimin oraya çıkmasına sebebiyet verecektir. İşte 1903 yılında patlak veren ve etkileri 1915'e kadar süren "Haiti Krizi", yerli Haiti hükümetinin Amerika ve Avrupa'nın sahadaki mümessili olarak algıladığı Suriyelilerin ülkedeki varlıklarını ortadan kaldırmak istemesi neticesinde oraya çıkmıştır. Somut olarak söz konusu kriz yerli halkın ve onları destekleyen askeri güçlerin Suriyelilere ait işyerlerini taşlaması ile ortaya çıkmış, hükümetin Suriyelilerin ülkeyi terk etmesine yönelik kararıyla tırmanmış ve büyük güçlerin müdahaleleriyle de iyice içinden çıkılmaz hale gelmiştir.

Dönemin dünya gündeminde önemli bir başlık olarak yer tutan "Haiti Krizi" meselesi, akademik çalışmalar bağlamında aynı büyüklükte yer edinmemiştir. Doğrudan bu alanda kaleme alınmış birkaç makale dışında, meseleye konu olan ülke arşivlerinin değerlendirildiği tafsilatlı bir çalışma ortaya konmamıştır. Bu mütevazi literatür içinde konuya ilgili ilk makaleyi kaleme alan Gayle Plummer, Haiti'deki Suriyelilerin Osmanlı baskısından kaçıp bu bölgeye sığınan kişiler olarak tanıtmaktadır. Yine aynı yazar, Suriyelilerin "zulümden kaçıp sığındıkları" yeni ülkede bu defa yerli Haitililerin baskısı ile karşılaştıklarına dikkat çekmekte ve Suriyeli göçmenlerin neticede iki taraflı mağduriyet yaşadığı üzerine bir kurgu

10 Suzy Castor - Lynn Garafola, "The American Occupation of Haiti (1915-34) and the Dominican Republic (1916-24)", *The Massachusetts Review* 15/1 (1974), 253-275.

inşaa etmektedir.¹¹ Plummer, Suriyelilerin kendi vatanlarından çıkış nedenlerini raf ömrünü doldurmuş eski kaynaklara dayandırdığından isabetli bir değerlendirme yapamamıştır. Nitekim daha sonra ortaya konan çalışmalar Osmanlıların Suriye’den çıkışlarındaki temel etkenin siyasi değil, ekonomik saikler olduğunu göstermiştir.¹²

İşte bu çalışma literatürdeki bu boşluğu doldurmaya katkı sağlamak maksadı ile Haiti krizini tafsilatıyla ele almaya çalışmaktadır. Çalışmanın temel kaynaklarını, Amerikan basınında yer alan konuyla ilgili üç yüzü aşan gazete haberi oluşturmaktadır. Bu haberler krizi günbegün izlememize olanak sağlamaları açısından önemlidir. Ancak kaynakların menşei ve niteliği gereği olayı sadece belli bir perspektifle aksettirdikleri de dikkate alınması gereken bir durumdur. Bununla birlikte söz konusu gazete haberlerinin meselenin genelini tasvir etmesi bakımından, krizin anlaşılmasında önemli bilgileri ihtiva ettiği düşünülmektedir. Öte yandan bu çalışmanın, ileride farklı ülke kaynaklarını değerlendirecek ve bu ülkelerin perspektiflerini yansıtacak yeni çalışmalara bir hareket noktası sağlama maksadının olduğunu da ifade etmek gerekir.

Literatürde yer alamayan bir diğer kritik husus Osmanlı İmparatorluğu’nun bu krizde nasıl bir tutum sergilediğidir. Kahir ekseriyeti Osmanlı vatandaşlarından oluşan Suriyelilerin konu olduğu bu krizde Osmanlı’ya neredeyse hiç değinilmemesi, bir literatür eksikliğinin ötesinde, kasıtlı bir tercihin neticesi olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Nitekim yazıda da görüleceği üzere Amerikan kaynakları Osmanlı’nın duruşu üzerine kısmi bilgiler vermekte ve İmparatorluğun meseleye “kendi vatandaşlarının haklarını koruma perspektifiyle” yaklaştığını göstermektedir.¹³ Elde Osmanlı bakışını yansıtacak bilgiler olmasına rağmen konu ile ilgili akademi ve akademi dışı kaynaklarda “Osmanlı” sıfatının bu Suriyeliler için ifade edilmemesi de belli bir makro tarih zihniyetinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Literatürde, daha sonradan Amerikan veya Fransız vatandaşlığı almış Suriyelilerin yeni vatandaşlık mensubiyetlerine çoğu zaman dikkat çekilirken aslen Osmanlı vatandaşları olduklarından ve Amerika’ya Osmanlı pasaportu ile geldikleri gerçeğinden neredeyse hiç bahsedilmez.¹⁴ Bu noktada çalışmamız söz konusu problematiği makalenin konu sınırlamasının dışında tutmakta, ileride bu konu üzerine farklı bağlamlarda yapılacak olan çalışmalar için Haiti krizi örneğine dikkat çekmekle iktifa etmektedir.

-
- 11 Brenda Gayle Plummer, “Race, Nationality, and Trade in the Caribbean: The Syrians in Haiti, 1903-1934”, *The International History Review* 3/4 (1981), 517-539.
  - 12 Bu konuda Plummer’in kullandığı tek kaynak Philip ve Joseph Kayal’ın Amerika’daki Suriyeliler üzerine yazmış oldukları kitaptan ibarettir. Philip M. Kayal - Joseph Kayal, *The Syrian-Lebanese in America* (Boston: Twayne Publishers, 1975). Bu çalışma Suriyelilerin Amerika’ya göç etmelerinin nedeninin politik baskılar olduğunu iddiasını ortaya koymaktadır. Ancak daha sonra çeşitli arşiv kaynakları üzerine bina edilen yeni çalışmalar göçlerin temel nedeninin ekonomik motivasyonlar olduğunu göstermiştir. Bu yeni yaklaşımı ifade eden çalışmalar için bk. Kemal Karpat, “The Ottoman Emigration to America, 1860-1914”, *International Journal of Middle Eastern Studies* 17/2 (Mayıs 1985), 175-209; Alixa Naff, *Becoming American: The Early Arab Immigrant Experience* (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1993). Kazım Baycar, “Küresel Göç Çağında Osmanlı Transatlantik Göçleri ve Sebepleri”, *Divan* 21/40 (2016), 1-32.
  - 13 Osmanlı arşivlerinde bulunan ilgili diplomatik yazışmalarda, imparatorluğun Haiti’deki Suriyeli tebaasının haklarını korumak maksadı ile bu ülkede bulunan Amerikan ve Fransız mümessiller aracılığı ile girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Bk. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS), 76/2, 1 akt. Mehmet Temel, *XIX. Ve XX. Yüzyılda Osmanlı Latin Amerika İlişkileri* (İstanbul: Nehir Yayınları, 2004), 69-70.
  - 14 Fransa ile yapılan diplomatik yazışmalarda Haiti’deki Osmanlıların Fransız bürokratlarına “Suriyeliler” olarak anılması dönemin Osmanlı hariciyecileri arasında da rahatsızlık yaratmıştır. Temel, *Osmanlı Latin Amerika İlişkileri*, 78-79.

1. Haiti’de Suriyeli Osmanlı Karşılığı ve 1904 Olayları

Haiti’deki Suriyeli Osmanlılar hakkında Amerikan basınındaki çıkan 27 Haziran 1903 tarihli ilk haber söz konusu göçmen grubunun ülkeye girişinin yasaklanmasını öngören “Syrian Exclusion Act” (*Suriyelileri Dışlama Kanunu*) ile ilgiliydi.¹⁵ Habere göre Haiti senatosundan geçen yasağın gerekçesi ise ülkedeki Suriyeli sayısının gereğinden fazla artış göstermesi ve gelen bu yabancıların Haitili gençlerin¹⁶ sahip olması gereken işleri ellerinden almasıydı. Bu kanun esasen toplumda Suriyeli tüccarlara karşı olan ve gittikçe ivmelenerek artan öfkenin siyasetteki dışavurumundan başka bir şey değildi. Nitekim Haiti halkının önemli bir kısmı o dönem mevcut ekonomik zorlukların müsebbibi olarak sadece Suriyelileri değil, Haitili olmayan bütün yabancıları görmekteydi. Ancak Suriyeliler gerek dükkân sahibi gerek seyyar satıcı olarak toplumda daha görünür olmaları nedeniyle yerli halkın fiili tepkilerine daha fazla maruz kalıyorlardı.¹⁷

Söz konusu bu tepki yasanın uygulanamaması neticesinde bir süre sonra Suriyelilere karşı linç ve saldırı hareketine dönüştü. 1904 yılı Mayıs ayı ortalarında Suriyelilere karşı beslenen kin infilak etmiş ve başkentte halkın Suriyelilere ait dükkanların yağmalanması neticesini doğurmuştur.¹⁸ “Kahrolsun Suriyeliler” (*Down with Syrian*) sloganlarının atıldığı gösterilerin nedeni olarak basında Suriyelilerin hayat pahalılığı ve yükselen fiyatların müsebbibi olarak gösterilmeleri yer almaktaydı. Kışladaki askerlerin de saldırganların tarafında yer aldığı olayları Haiti polisi güçlüğüyle yatıştırabilmişti. Öte yandan gün boyunca Suriyelilere ait dükkanların taşlandığı ve olaylarda iki Suriyelinin yaralandığı bildirilmekteydi. Olayların bir miktar yatışmasının hemen ardından bir kısım Suriyeliler dükkanlarını yeniden açmaya yeltendilerse de yeni bir galeyanın ortaya çıkmasından endişe eden polisler tarafından engellenmişlerdi.¹⁹

Haiti’de yüzyıl başında görülen hayat pahalılığının ve yükselen fiyatlardan Suriyeli esnafların sorumlu olduğu fikri dönemin Haiti yöneticileri tarafından da paylaşılmakta ülkedeki olumsuzlukların faturası yüksek düzeydeki politikacılar tarafından dahi Suriyelilere kesilmekteydi.²⁰ Nitekim olayların meydana gelmesinde kısa bir süre önce Haiti Parlamentosu aldığı bir kararla Suriye kökenli yabancıların ülkeye girişini yasaklamakta ve Haiti’de mevcut Suriyelilerin ülkeyi terk etmesi için kendilerine altı ay süre tanınmaktaydı.²¹ Alınan bu karar Haiti’nin resmî gazetesi olan *Moniteur Officiel*’in 9 Haziran 1904 tarihli sayısında yayınlandı. Aynı günlerde Haiti Başkanı Nord, yaptığı konuşmalarda parlamentonun aldığı karara dikkat çekmekte Suriyelilerin ülkeyi terk etmemeleri halinde “1804 Olayları”nı²² hatırla-

15 *The Pacific Commercial Advertiser*, “A Vexed Question in Hayti” (27 Temmuz 1903), 3.

16 Haberde lafzen “children of Toussaint l’Ouverture” ifadesi geçmektedir. Ülkenin bağımsızlık mücadelesini veren “Toussaint l’Ouverture’un çocukları” anlamına gelen bu ifade yaygın olarak Haitili gençlere istinaden kullanılır.

17 Aslında bütün yabancılara olan tepki görünürdeki Suriyeliler üzerinde yoğunlaşıyordu. Nitekim gazete haberine göre Alman ve Fransız mümessilleri bir süre önce Saray muhafızları tarafından saldırıya uğramıştı. *Evening Star*, “Haitiens are Aroused” (2 Ağustos 1904), 11.

18 *The Washington Times*, “Secret Service Tracks to Cover Bogus Citizens” (25 Eylül 1904), 9.

19 *The Minneapolis Journal*, “Powell Pledges Guards in Haiti” (3 Ağustos 1904), 1.

20 Kazım Baycar, *Ottoman-Arab Transatlantic Migrations in the Age of Mass Migrations, 1870-1914* (Oxford: University of Oxford, Economic and Social History, Ph.D. Dissertation), 247.

21 *Evening Star*, “Haitiens are Aroused”, 11.

22 1804 yılında Fransızların Haiti’de egemenliklerinin sona ermesiyle ülkenin başına Afrika kökenli eski bir köle olan Jean Jacques Desslines geçmiş ve aynı yılın mart ayında ülkedeki bütün beyazların katledilmesini emretmişti. Bunun neticesinde girişilen katliamlarda en iyimser tahminlere göre, içlerinde kadın, çocuk ve yaşlılarında bulunduğu yaklaşık 2500 Avrupalı öldürülmüştü. *The Minneapolis Journal*, “Massacre Manage Hangs Over Haiti” (2 Ağustos 1904), 1.

tarak büyük bir kıyım gerçekleştirilebileceğine dair gözdağı vermektedir.²³ Söz konusu bu radikal politik söylemler bazı provakatif eylemlerle de destekleniyordu. Yine basına yansıyan haberlere göre Başbakan Nord başkentinde sokaklarında arabasıyla bir gezinti yaptığı sırada etrafında toplananlara para saçıyor ve parayı almak için birbirini ezen halk, “Çok Yaşa Nord, Kahrolsun Suriyeliler” sloganları atıyordu.²⁴

Haiti’de Suriyelilere yönelik nefret içerikli propagandalar ve saldırılar gerek Avrupa devletlerinin gerekse de Amerika Birleşik Devletleri’nin gündemine doğrudan yansımaktaydı.²⁵ ABD açısından Suriyelilerin saldırıya uğraması çeşitli nedenlerden ötürü birincil öneme sahipti. Öncelikle bu ülkede bulunan Suriyelilerin bir kısmı Amerikan vatandaşıydı ve ABD kendi toprakları dışında bulunan vatandaşlarını korumak durumundaydı. Öte yandan Haiti’deki Suriyeliler hem Amerikan ürünlerinin bu ülkede pazarlanmasına aracılık etmekte hem de Amerikan yatırımlarının takibatını yapmaktaydı. Saldırıların gerçekleştiği ilk günlerde söz konusu baskılara maruz kalan Suriyeliler ellerinde Amerikan bayrakları ile Amerikan büyükelçiliğine gelip korunma talebinde bulundular.²⁶ Kendilerinin hamileri olarak gördükleri Amerika’nın Haiti maslahatgüzarı Mr. Powell’a durumlarını ifade ederek kendisinden yardım istediler.²⁷ Bunun üzerine Amerikan mümessili Suriyelilere sakin olmalarını salık vererek en kısa zamanda güvenliklerinin sağlanacağını vadetti.²⁸ Ayrıca bazı tüccarların Powell’a Başkan Nord’un 1804 olaylarını hatırlatarak tehditte bulunduğunu söylemeleri üzerine Powell meseleyi başkanla görüşeceğini vadetti.²⁹

Diğer taraftan maslahatgüzar Powell Amerikan dışişleri bakanlığına meseleyi bildirip Amerikan çıkarları adına olaylara karşı sessiz kalınmamasını istemiştir. Powell ayrıca yaptığı tahkikat neticesinde sorunun nasıl ortaya çıktığını tafsilatlı bir biçimde anlatmıştı. Buna göre kargaşanın fitilini ateşleyen olay Haiti ordusundan bir askerinin Suriyeli Osmanlı vatandaşına ait bir dükkândan yaptığı alışveriş esnasında aldıklarına karşılık kendisinden ödemesi istenen paranın daha azını vermek istemesi ile başlamış. Dükkân sahibinin pazarlık teklifini kabul etmemesi ile olay büyümüş ve meseleye bir taraftan komşu Suriyeli esnafının diğer taraftan ise Haitili askerlerin karışması neticesinde büyük bir kavgaya dönüşmüştü. Yerli halktan kişilerin de Haitili askerlerinin safında kavgaya katılmaları ve Suriyelilerin dükkânlarını taşlamaları neticesinde de iki Suriyelinin hayatını kaybetmişti.³⁰

Amerikan mümessili Haiti’de Suriyelilere karşı ciddi bir nefretin varlığından ve yakın bir gelecekte bunun daha da pekişme riskinden söz etmekteydi. Bunun nedeni olarak da Suriyelilerin yerel ekonomideki baskın rollerine dikkat çekmiş ve Haitililerin kendi ekonomilerini yeniden ele almak konusundaki kararlılıklarını vurgulamıştı. Maslahatgüzar Powell, Amerikan hükümetine hitaben gönderdiği bir başka bilgi notunda henüz fiili bir müdahaleye gerek olmadığını ancak durumun daha da kötüleşmesi karşısında hazırlıklı olunması

23 *The Minneapolis Journal*, “Massacre Manage Hangs Over Haiti”, 1.

24 *Perth Amboy Evening News*, “Nord Winning Popularity” (4 Ağustos 1904), 2.

25 *Rosebud County News*, “Washington Notes” (28 Temmuz 1904), 2.

26 *Santa Fe New Mexican*, “Americans Takes Refuge in Legation” (4 Ağustos 1904), 1.

27 *New-York Tribune*, “Rioting in Hayti” (3 Ağustos 1904), 3.

28 *The Minneapolis Journal*, “Massacre Manage Hangs Over Haiti”, 1.

29 *The San Francisco Call*, “Brands Story as a Canard” (17 Ağustos 1904), 1.

30 *The Saint Paul Globe*, “Soldier Buys and Receive no Change” (17 Ağustos 1904), 4

gerektiğini bildirmişti.³¹ Suriyeli esnafa verdiği söz üzerine Mr. Powell Haiti başkanı Nord ile görüşerek Suriyelilerin güvenliklerinin sağlanmasını ve bu sayede Amerikan sermayesinin ve çıkarlarının korunmasını istedi.³²

Suriyelilere karşı Haiti'deki bu girişimler Amerikan gazetelerinde geniş yer bulmuştu. Bu haberlerinin ekserisi Suriyelilere karşı saldırıları "ırkçı bir nefret" olarak tanımlıyor,³³ saldırıları gerçekleştirenleri "şebeke", "gangster çetesi" gibi küçültücü kelimelerle anıyordu.³⁴ Olayların kışkırtıcısı ve müsebbibi olarak gösterilen Haiti Başkanı Nord "87 yaşında eski bir köle", "son derece cahil, ergen tavırlı kindar", "sürekli olarak insanlarını beyazlara karşı kin beslemelerine neden olan" kişi şeklinde tanıtılıyordu.³⁵ Keza Amerikan basını Haiti'yi bir cumhuriyet olarak değil "bir ipotekli devlet" (*mortgaged estates*) olarak sunmakta ve yabancı bankerlerin Haiti hükümetinin dizginlerini ellerinde tuttuğundan ve Başkan'ın da onların hizmetkarı olduğundan bahsetmekteydi.³⁶

Öte yandan saldırıya uğrayan Suriyelilerin kim oldukları, Amerikan devleti ve toplumu ile ne ölçüde ilgili oldukları konusunda gazetelerde bir kafa karışıklığı söz konusuydu. Kimi gazeteler onlara atfen "Amerikan" ifadesini kullanırken kimisi onları "foreigner" (yabancılar) olarak tanımlamaktaydı.³⁷ Bir kısım haberlerde ise Suriyeliler vatandaşlık mensubiyetleri dikkate alınarak tanımlanmakta ve gazete manşetlerinde "Amerikalılar Türkleri Koruyor" (*Americans protecting Turks*) başlıklarıyla yer almaktaydı.³⁸ Bazı gazeteler ise bu ülkedeki Suriyeliler içinde Amerikan vatandaşlarının bulunduğu dikkat çekmek üzere haberleri "Haiti'de Amerikalılar Taşlanıyorlar" başlığıyla vermektedir.³⁹

4 Ağustos 1904 tarihindeki bir habere göre Türk hükümeti Mr. Powell'dan Haiti'de bulunan Osmanlı vatandaşlarının hak ve hukukunun korunmasına yönelik faaliyette bulunmasını istemiştir. Bu göre Batı Hint Adaları'nda bulunan Suriyelilerin önemli bir kısmı Amerikan vatandaşı olmakla birlikte bu kişilerin çoğunluğu Türk vatandaşlığından da çıkmamıştı. Öte yandan Mr. Powell bu kişilerin hepsine sadece Amerikan vatandaşı gözüyle yaklaşmaktaydı. Haber, Haiti'deki Suriyelilerin durumunun Rusya'daki Yahudilerin durumu ile benzerlik gösterdiğini ifade etmekte ve her iki grubun da benzer baskılara maruz kaldığını yazmaktaydı. Yine haberde mevcut koşulların bir askeri müdahaleyi gerektirecek seviyeye ulaşmadığı ancak Amiral Sigsbee'nin her an müdahale için Haiti kıyılarında hazır beklediği ifade edilmektedir.⁴⁰

Öte yandan Haitililerce saldırıya uğrayan Suriyelilerin esasen Osmanlı vatandaşı olması dolayısıyla meseleye dönemin Türk hükümeti de müdahil olmuş ve kendi tebaasının haklarının korunması adına girişimlerde bulunmuştur. O sıralar Türkiye'nin Haiti'de bir mümessilinin bulunmaması nedeniyle Türk vatandaşlarının işleri Amerikan mümessilliği

31 *The Washington Times*, "Port au Prince Scene of Riot" (4 Ağustos 1904), 5.

32 *Evening Star*, "Haitiens are Aroused", 11.

33 *The San Francisco Call*, "Haytian Mobs Stone Syrians" (3 Ağustos 1904), 2.

34 *The San Francisco Call*, "Starry Banner No Protection" (5 Ağustos 1904), 2.

35 *The Rising Sun*, "President Nord is Blamed" (26 Ağustos 1904), 2.

36 *The Washington Times*, "Republic of Haiti a Mortgaged Estate" (12 Eylül 1904), 5.

37 *The Saint Paul Globe*, "Powell Puts End to Haitian Riots" (5 Ağustos 1904), 1.

38 *The Black Hills Union and Western Stock Review*, "Disorders in Hayti" (12 Ağustos 1904), 2.

39 *The Tacoma Times*, "Americans are Stoned in Hayti" (4 Ağustos 1904), 3.

40 *Evening Star*, "A Diplomatic Coincidence" (4 Ağustos 1904), 7.

tarafından yürütülüyordu. Olayların patlak verdiği günlerde İstanbul'daki Amerikan mümessili Leishman, Türkiye'de bulunan Amerikan vatandaşlarına, Avrupalılara tanınan hakların aynısının tanınmasını öngören taleplerde bulunmaktaydı.⁴¹ Bu talepleri bir fırsat bilen Osmanlı hükümeti bir karşılık beklentisi olarak açık açık, Amerikan vatandaşlarına sağlayacağı ayrıcalıklar karşılığında Haiti'deki Suriyeli Osmanlıların benzer hak ve hukuklarının korunmasını istiyordu.⁴²

Haiti'deki Amerikan maslahatgüzarı Mr. Powell'ın Suriyelilerin haklarına yönelik duyarlılığı Amerikan yönetiminde kısmi kabul görse de bütünüyle karşılık bulmamıştır. Zira Haiti'deki Suriyelilerin, en azından bir kısmının Amerikan vatandaşlığını kaçak yollarla aldığı, bir kısmının ise sahip olduğu vatandaşlık hakkını istismar ettiğine yönelik bir kısım iddialar söz konusuydu. Bu iddiaların bazıları mahkeme kararları ile de tescil edilmişti. Bu ve benzeri durumları dikkate alan Amerikan merkezi hükümeti Suriyeliler konusunda hızlı bir adım atmak yerine daha temkinli ve diplomasinin ön planda olduğu bir müdahaleyi tercih etti. Amerika'nın olaylar karşısında ne yapması gerektiği konusunda tartışmalar sürerken dönemin dışişleri bakan yardımcısının ilginç bir beyanati basında yer aldı. Bakana göre her bir Suriyelinin durumunun ayrı ayrı ele alınmalıydı. Bakan yardımcısı Amerikan vatandaşlığı alanların gerçekten Amerikalı olmak için mi yoksa yurt dışında Amerikan şemsiyesi altında korunma avantajından istifade etmek için mi vatandaşlık aldığıнын araştırılması gerektiğini öne sürmekteydi.⁴³

Bütün bunlara rağmen Amerikan yönetimi çeşitli kaygılarla duruma müdahale etmeyi gerekli görüyordu. Bu kaygıların başında, Suriyelilere karşı ortaya konan baskıların diğer şehirlere ve belki de "beyaz" milletlerin vatandaşlarını da kapsayacak bir biçimde genişleme olasılığıydı.⁴⁴ Böylesi bir durumda sadece Amerika değil, diğer Avrupa devletleri de duruma müdahil olmak için girişimlerde bulunacaktı ki, bu durum Amerikan menfaatlerinin zedelenmesi anlamında geliyordu. Zaten olayların başlamasıyla Fransa'nın bölgeye müdahalede bulunacağına dair haberler gelmekteydi.⁴⁵ Böylesi bir durumda ise Amerika'nın Monreo Doktrini gereği sessiz kalması söz konusu olamazdı. Bu nedenle mevcut koşullar altında olası bir infialin yeniden patlak verme ihtimaline karşı Ağustos 1904'te Amerikan Deniz Kuvvetleri komutanı Amiral Sigsbee'ye Haiti'ye gönderilmek üzere bir ya da iki savaş gemisinin hazırda bekletmesi emredildi.⁴⁶ Yaklaşık bir ay sonra da gemilerden biri bu maksatla başkent Port-au-Prince'e demir attı.⁴⁷ Amerikan yetkililerin ifadelerine dayanılarak verilen haberlere göre hükümet de iç siyasi dengeleri dikkate alarak yarımada bir müstemleke düzeni kurmak dahil her olasılığı değerlendirilmekteydi.⁴⁸

Bu süre zarfında Amerikan diplomatik heyetleri Haiti makamlarıyla müzakerelere devam etmiş ve bu görüşmeler neticesinde Suriyelilerin dükkanlarını yeniden açmalarına izin verilmişti. Ancak olaylar sonrasında her şeyini yitiren yüze yakın Suriyeli Amerika'ya çoktan geri

41 *The Washington Times*, "Port au Prince Scene of Riot", 5.

42 *The Salt Lake Herald*, "Uncle Sam Protects The Turks in Hayti", 7.

43 *The Washington Times*, "Port au Prince Scene of Riot", 5.

44 *The Washington Times*, "Republic of Haiti a Mortgaged Estate", 5.

45 *Rosebud County News*, "Washington Notes", 2.

46 *The Times Dispatch*, "Disorder in Hayti" (3 Ağustos 1904), 8.

47 *The Washington Times*, "Secret Service Tracks to Cover Bogus Citizens", 9.

48 *The Washington Times*, "Republic of Haiti a Mortgaged Estate", 5.

dönmüştü. Olaylar bir süreliğine yatışmıştı ancak yeniden alevlenmesi ya da diğer şehirlere sıçraması konusunda yaygın bir endişe duyulduğu da ortadaydı.⁴⁹ 9 Ağustos 1904 tarihinde bu defa Amerika'nın Haiti mümessili Mr. Leger Amerikan Dışişleri bakanlığını ziyaret ederek olaylar hakkında genel bir durum değerlendirmesi yapmış ve gelinen durum hakkında muhataplarına bilgi vermişti. Mr. Leger öncelikle Amerikan gazetelerde yer alan Haiti'de yabancı düşmanlığı içerikli haberlerin bütünüyle yalan olduğunu ifade etti. Söz konusu olağanüstü gelişmelerin gazetelerde yazdığı gibi genel durumu yansıtmadığını, yaşanan üzücü hadiselerin münferit olduğunu ve hiçbir zaman Haiti genelinde bir nefret seviyesine ulaşmadığını ifade etti. Suriyelilere karşı toplumda bir tepkinin var olduğunu kabul etmekle beraber, bu tepkinin Suriyelilerin kimliklerinden dolayı değil, Haiti'deki ticari faaliyetlerinin hacminden kaynaklandığını dillendirdi. Mr. Leger'e göre Haiti halkı kendi işlerinin ellerinden alması kaygıları taşımaları dolayısıyla Suriyelilere olumsuz bakmaktaydılar. Bu durumun bir benzerinin Amerika'da da görüldüğünü dikkat çeken mümessil, Amerikan hükümetinin de benzer koşullar altında benzer bir biçimde bir süre önce "Çinlileri Dışlanma Yasası"nı⁵⁰ yürürlüğe koyduğunu hatırlattı.

Mr. Leger'e göre Suriyeliler Haiti'ye geldiklerinde yerli halk başlangıçta onları sıcak karşılamıştı. Ancak zamanla ekonomiyi ele geçirmeleriyle beraber piyasadaki fiyatları yükseltmeleri ev sahibi ülke halkının canını sıkmıştı. Yine ona göre bu insanlardan bazıları Haiti Milli bankasının borçlanma senetlerinde hilekarlık yapmış ve yaklaşık bir milyonluk bir vurgun gerçekleştirmişlerdi.⁵¹ Bu sahtekarlığı yapanlar kanunen yargılandıklarında farklı ülkelerin vatandaşı olduklarını ileri sürerek, kendi haklarının korunması için Amerikan makamlarını göreve çağırmış ve Amerikan medyasında yalan yanlış haberlerin yayılmasını sağlamışlardı.⁵² Görüşmenin sonunda Mr. Leger Haiti toplumunun misafirperver ve insancıl karaktere sahip olduğunu, ülkeye iyi niyetle gelenlere her zaman kapılarının açık olduğunu ve ancak hilekarlık için gelenlerin cezalandırılmayı göze almaları gerektiğini ifade etmişti. Bu görüşmenin hemen ardından Haiti mümessili ile ABD dış işleri bakanı John Hay arasında "Suçluların İadesi" anlaşması imzalanarak Haitililerin kaygıları Amerikan makamlarınca dindirilmeye çalışıldı.⁵³

Bu görüşmeden bir hafta sonra Haiti devlet başkanı Nord, yabancıların tıpkı 1804 olaylarına benzer bir katliamdan geçirileceğini söylediğine dair iddiaları kesin bir dille yalanladı. Amerikan maslahatgüzarı Powel'in Başkanın yaptığı iddia edilen konuşmayı sorması üzerine Nord, sözlerinin kasıtlı bir biçimde çarpıtılıp, maksadından saptırıldığını ifade etti.⁵⁴ Eylül ayının sonlarına doğru mevcut durumu dikkate alan Haiti hükümeti Suriyelilerin mal varlıklarını satıp ülkeyi terk etmeleri için süreyi altı ay uzattıklarını ilan etti ve bunun Suriyeliler için tanıyan son şans olduğunu bildirdi.⁵⁵

49 *The Savannah Morning News*, "Trouble Still Feared on Island of Hayti" (6 Ağustos 1904), 1.

50 Chinese Exclusion Act: 1882 yılında Amerikan Kongresinden geçen bir kanunu ifade etmektedir. Kanunla, belirtilen özel şartlar dışında Çinlilerin ABD topraklarına girmesi on yıl süre ile yasaklanmıştı. "Chinese Exclusion Act 1882", *National Archives* (Erişim 5 Ağustos 2023).

51 *The Washington Times*, "Minister Explains Feelings of Haitians" (10 Ağustos 1904), 4.

52 *Evening Star*, "Haitians Friendly" (9 Ağustos 1904), 1.

53 *Evening Star*, "Haitians Friendly", 1.

54 *Evening Star*, "Denied by Gen. Nord" (16 Ağustos 1904), 2.

55 *The Evening Bulletin*, "Syrians in Hayti" (22 Eylül 1904), 1.

Süreç içinde Haiti meselesine taraf olarak yeni Avrupa devletlerinin de devreye girdiği görülmektedir. Bu dönemde Fransa'nın Haiti'de bulunan Suriyeli Katoliklerinin hamiliğini terk etmesi ile bu kişilerin haklarının takibini Fransa ile yapılan mutabakat gereği, Haiti'de bulunan Alman mümessil yüklenecekti.⁵⁶ Suriyelilere tanınan altı aylık sürenin bitimine doğru Amerikan mümessil Powell yaptığı açıklamalarda Haiti'de Suriyelilere karşı toplumsal boyutta ciddi bir tepki olduğunu, sürenin bitimiyle bu kişilerin saldırılara maruz kalabileceğini ifade etti. Powell ayrıca gazetecilerden gelen bir soru üzerine "hakiki" Amerikan vatandaşlığı belgesine sahip Suriyelilerin Amerikan makamlarınca koruma altına alınacağını; Fransız, Britanya ve Dominik Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunanların kendi hükümetlerince korunacağını; Osmanlı uyrukluların ise Fransız ve Amerikan temsilciliklerinin yardımı ile ülkelerine geri gönderileceklerini bildirdi.⁵⁷

O günlerde yayınlanan "Suriyeliler Amerika'dan koruma talep ediyor" başlıklı bir haberde Amerikan yönetiminin kendi vatandaşlarını dünyanın her yerinde korumaya kararlı olduğu ancak Suriyeliler konusunda sahte vatandaşlık elde etme meseleleri nedeniyle böylesi bir tutum sergilemek konusunda tereddütte bulunduğunu yazıyordu.⁵⁸ Öte yandan Powell 29 Mart itibarıyla ülkede yaşayan toplam 1200 Suriyeliden 400'ünün ülkeyi terk ettiği bilgisini paylaştı. Geriye kalanlar içinde Amerikan uyruğunu geçmiş kırk kadar Suriyeli ile bazı Avrupa devletlerinin tabiiyetindeki kişilerin haklarının korunacağını ifade ederek, kanunun sadece Osmanlı uyruğunda kalanları kapsayacağını bildirdi. Ayrıca mümessil, Amerika'ya dönecek olanların mallarını gümrüksüz olarak kendi ülkelerine gönderebilmelerine imkân sağladıklarını da belirtti.⁵⁹

Öte yandan Haiti makamları, Amerikan mümessili tarafından ileri sürülen 1 Nisan'da sürenin bitimiyle Suriyelilere karşı yeniden düşmanca saldırıların başlayabileceği iddialarını yalanlayarak, Haiti'de tansiyonun yüksek olmadığını, hükümetin kamu düzenini sağlamada hiçbir biçimde zorlukla karşılaşmadığını ve Suriyelilerin gönderilmesi sürecinin barışçıl bir biçimde hayata geçirileceğini Amerikan yetkililerine iletiler.⁶⁰ Nihayet Suriyelilerin ülkeyi terk etmesi için tanınan sürenin son gününde *Associated Press* Ajansı'nın geçtiği habere göre Haitili bazı vatandaşların kışkırtması ile Suriyelilere saldırmaya yeltenen bir kısım askerinin teşebbüsleri polisler tarafından sert bir biçimde bastırıldı. Başkan Nord'un bu nevi girişimlerin derhal önlenmesini emrettiğini bildiren haber, böylelikle hükümetin kamu düzenini çok temkinli bir biçimde kurmak istediğini göstermiş olduğu yorumunda bulundu.⁶¹

Öte yandan tanınan sürenin sona ermesi ile Haiti'de bulunan Suriyelilerden Amerikan ve Avrupa vatandaşı olanların kendi ülkelerinin bayraklarını dükkanlarına asmış olduklarına dair bilgiler ajanslarca paylaşıldı.⁶² 1 Nisan 1905 tarihli bir gazete Haiti polislerinin yeni bir olay çıkmaması için güvenliği maksimum seviyede tuttuğunu, Suriyelilerin sadece birkaçının dükkanlarını açtığını, diğerlerinin evlerinde beklediğini belirtiyordu.⁶³ Elde edilen bilgilere

56 *The Salt Lake Tribune*, "Germany and Syrians" (11 Mart 1905), 2.

57 *The Salt Lake Tribune*, "Hate the Syrians" (22 Mart 1905), 1.

58 *The Fargo Forum and Daily Republican*, "Syrians= Americans Asks Protections", 1.

59 *The Salt Lake Tribune*, "Syrians in Haiti Protected by Various Home Governments" (8 Nisan 1905), 1.

60 *The Topeka State Journal*, "Denial From Hayti" (30 Mart 1905), 1.

61 *Daily Press*, "Brooklyn Goes to Haiti" (31 Mart 1905), 5.

62 *New-York Tribune*, "Haytian Riot Checked" (31 Mart 1905), 2.

63 *The San Francisco Call*, "Police Guards Streets of Syrians in Haiti" (1 Nisan 1905), 5.

göre Suriyeliler Nisan ayının üçüncü ve dördüncü gününe kadar ortalıkta hiç görünmemeyi ve halkın kendilerine karşı olan kını dindikten sonra ticari hayatta kendilerini göstermeyi tercih ettiler. Böylelikle bir süre sonra her şeyin yoluna gireceği inancı Suriyeliler arasında hakimdi.⁶⁴ Suriyelilere tanınan ürenin sürenin dolmasıyla birlikte yeni bir infialin ortaya çıkmaması için Haiti hükümeti azami gayret göstermişti. Meseleye bu kadar hassasiyetle yaklaşmalarının nedeni Amerikan yönetiminin Haiti'deki Suriyelilerin durumunu bahane ederek Brooklyn adındaki kruvazörü Haiti'ye göndereceğine dair söylentilerin ortaya çıkmasıydı.⁶⁵ Esasen o günlerde bizzat maslahatgüzar Powell Amerika'nın olası tehlikelere karşı bölgeye savaş gemisi göndermesi gerektiği dillendiriyordu.⁶⁶

Haiti hükümetinden gelen bütün olumlu haber ve mesajlara rağmen Brooklyn savaş gemisi dış işleri bakanlığının talimatıyla Haiti'ye gitmek üzere Guantanamo'dan ayrıldı.⁶⁷ Haberin yayılmasının hemen ardından Haiti hükümeti yeni bir hamle yaparak ülkedeki Suriyelilerin ayrılması için yeni bir süre uzatımına gitti ve son günü 15 Mayıs olarak belirledi. Tabii bu süre uzatımı sadece ellerinde sahte Amerikan vatandaşlığı belgesi olanlar için geçerli olacaktı.⁶⁸ Haiti hükümetinin böyle bir adımı atmasındaki maksadın ABD'nin Suriyelileri bahane ederek bölgeye müdahalesini önlemeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bunda kısmen başarılı olduğunu ifade etmek de mümkündür. Zira Nisan ayının 3. günü Haiti'ye varan Brooklyn savaş gemisi, yeni kararın alınmasından hemen sonra, Amerikan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın yeni bir emri ile Santa Domingo'ya gitmesi emredildi. Gemi Port Au Prince'te iki gün kaldıktan sonra 5 Nisan'da bölgeden ayrıldı.⁶⁹

2. 1911: Darbe, Yeni Siyasi Düzen ve Suriyeli Osmanlılara Karşı İkinci Hamle

Osmanlı Suriyelilerine karşı 1904 yılında patlak veren olaylar Amerika'nın müdahalesi ile kısmen çözülmüştü. Ancak Haiti'de bulunan Suriyeli Osmanlılara yönelik tacizler bütünüyle sona ermemiş, sadece belirli bir düzeyde kontrol altına alınmıştı. Örneğin 1908 yılının Kasım ayında Haiti hükümeti 20 Musevi, kalanı Müslüman ve Katolik olmak üzere toplam 80 Suriyelinin sınır dışı edileceğine dair kararını duyurdu. Hükümet bunu yaparken daha önceki olayların ortaya çıkmasına neden olan 1903 yılındaki kanununa atıfta bulunuyordu. Ayrıca hükümet kanuna konu olan Suriyelilerin Fransız vatandaşlığı edindiğine dikkat çekerek, söz konusu kişilerin Amerikan korumasında olamayacaklarını ilan etti.⁷⁰

Yine süreç içinde Suriyelilerin durumuna Amerika dışında Fransa, İngiltere ve Almanya da müdahil olmuştu. Özellikle 1908'de General Nord'un bir askeri darbe ile iktidardan uzaklaştırılması sonrası Avrupalı güçler de bölgede oluşacak olan yeni statükoda yer alabilmek için kendi çıkarlarına koşut bir duruş sergilediler. Amerika Monreo Doktrini gereği Avrupalı güçlerin varlığından rahatsızlık duymaktaydı. Avrupalıların ise bölgedeki egemenliği tümüyle Amerika'ya bırakmak gibi bir niyetleri söz konusu değildi. Esasen darbe ve sonrası

64 *New-York Tribune*, "Haytian Riot Checked", 2.

65 *Bismarck Daily Tribune*, "Trouble Impending" (31 Mart 1905), 1.

66 *The McCook Tribune*, "Time Entended to Syrians" (31 Mart 1905), 6.

67 *The Pensacola Journal*, "Cruiser Brooklyn Sailed Immediately for Hayti" (2 Nisan 1905), 1.

68 *The Columbus Journal*, "Time Entended to Syrians" (29 Mart 1905), 2.

69 *Evening Star*, "To Believe the Newark" (5 Nisan 1905), 1.

70 *The Detroit Times*, "Haiti Expels Syrians" (2 Kasım 1908), 9

süreç Başkan Nod kadar Haiti'deki Suriyeliler için de yeni bir trajedinin habercisiydi. Başkana karşı darbe derin bir ekonomik bunalımın neticesi olarak ortaya çıkmıştı. Nitekim askerler kadar geçim sıkıntısı yaşayan halk da askeri müdahaleyi desteklemiş ve yaşanan kargaşada dükkanları yağmalamıştı. Sadece 3 Aralık 1908 tarihinde on bir tüccarın dükkânı talan edilmişti ve bu dükkanlardan sekiz tanesi Suriyelilere aitti. Günler süren kargaşanın sonunda General Antoine Simon askerleriyle birlikte ülkenin yönetimini ele almıştı.⁷¹ Darbenin hemen ardından Haiti'de bulunan Amerikan, Fransız ve Alman mümessiller kargaşanın yeniden başlaması durumunda elindeki askeri güçler ile müdahale edeceklerine dair ortak bir nota verdiler. Bu sırada Amerikan savaş gemisi Eagle ve İngiliz Kruvazörü Scylla bölgeye intikal ederek Haiti yakınlarına demirledi.⁷²

Darbe sonrası süreçte Haiti'deki Suriyeli Osmanlı tüccarlarının karşılaştıkları güçlükler bir süre sonra trajik bir hal almaya başlamıştı. Yarımadada gerçek anlamda bir istikrar hiçbir şekilde sağlanamıyordu. Fransız ve Alman güçleri eski başkanı desteklemekte ve onu yeniden başa geçirmek isteyenler ile işbirliği yapmaktaydı. Özellikle Almanların bu maksatlarını fark eden darbeci güçler 1911 yılında bütün Alman vatandaşlarının sınır dışı edilmesine karar verdiler.⁷³ Söz konusu istikrarsızlık döneminde belli bir siyasi duruşa sahip her hizip iktidardakilere karşı darbe hazırlığı yapmaktaydı. Hemen her bir darbe girişiminin sonucunda zarara uğrayan yine dükkanları yağmalanan Suriyeli Osmanlılar olmuştu. Neticede Ağustos 1911 tarihinde Haitili iki general, Cincinnatius Laconte ve Antenor Eirmin, İngiliz himayesinde peşi sıra darbeler gerçekleştirip Başkan Simon'u iktidardan indirdiler. Olay sırasında oluşan karışıklıkta Suriyelilere ait Makhlouff işyeri ve şirketi yağmacıların ana hedefi oldu.⁷⁴ Bu sırada Avrupalı devletler de gerek siyasi ilticaları kabul etmek gerekse yatırımlarını korumak maksadı ile gemilerini Haiti limanlarına yanaştırdılar. Almanya için Keitel & Co. ve Herrman & Co. bankalarının güvenliği özellikle çok önemliydi.⁷⁵

Darbeler neticesinde iktidara gelen yeni hükümetlerin de Suriyelilere yaklaşımı olumlu değildi. 1911 yılında Haiti hükümeti "1903 Suriyeliler Kanunu"nun uygulanacağına dair kararlılık belirterek Suriyelilerin Haiti'deki mevcudiyetlerinin sonlanması için yeni bir milat belirledi. Bu tarih bir sonraki senenin Mart ayının 31'i idi. Hükümetçe ilan edilen bu süreye kadar dükkân işletme lisansına sahip kişiler dışındaki bütün Suriyelilerin ülke dışına çıkması istenmekteydi.⁷⁶ 9 Aralık 1911 tarihi itibarıyla da hükümetin aldığı kararla Suriyeliler iki ay içerisinde dışardan ürün ithal etmeyi bırakacak ve altı ay içerisinde de tüm ticari faaliyetlerini durduracaklardı. Ayrıca Suriyelilerin bütün ticaret lisansları iptal edilecekti. Böylesi bir durumda Suriyeliler karşılarında iki seçenek bulunuyordu; ya ülkeyi terk edeceklerdi ya da aç kalacaklardı.⁷⁷

Hükümetin yeni tarihi ilan etmesinin hemen ardından, Suriyelilerin hamiliğini üstlenme iddiasında olan Fransa, kanunun uygulanmasını önlemek; hiç değilse altı ay geciktirmek maksadıyla diplomatik girişimler başlattı. Ancak halktan gelecek tepkiden çekinen Haiti

71 *Omaha Daily Bee*, "Mob Sacks the City" (4 Aralık 1908), 1.

72 *The Citizen*, "Looters are Shot" (10 Aralık 1908), 3.

73 *The Times Dispatch*, "Situation in Haiti Growing Serious" (19 Temmuz 1908), 2.

74 *Evening Star*, "Haiti Has no Head" (3 Ağustos 1911), 1.

75 *Evening Star*, "Haiti Has no Head", 1.

76 *New-York Tribune*, "Fear Outbreak in Haiti" (23 Mayıs 1912), 6.

77 *The New York Times*, "Haiti Drives Out Syrian Merchants" (21 Aralık 1911), 1.

hükümeti önerilen bu süre uzatımına yanaşmamaktaydı. Buna karşılık Fransa, ciddiye-tini gösterir biçimde savaş gemisini Haiti'ye yanaştırarak kısmi bir misillemede bulundu.⁷⁸ Haiti'deki Suriyelilerin durumu üzerine Fransa'nın yaptığı müzakerelerin neticesinde; hükümetin onayı ile işletme açanların ülkede kalmalarını, diğer Suriyelilerin ise işletmele-rini kapatarak ülkeyi terk etmelerini öngören bir uzlaşya varıldı. Bunun karşılığında Haiti hükümeti Suriyelilerin alacaklarının tümünün eksiksiz tahsil edebilmelerini garanti etti.⁷⁹ Bu uzlaşy Suriyeli müteşebbisler kadar, benzer durumun kendi başlarına gelmesinden endişe-lenen işletme lisansına sahip diğer yabancıların da tepkisini çekmişti.⁸⁰

Suriyeli Osmanlılara karşı Haitililerin tavırları Fransa kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde de yankı uyandırdı. Bu ülkede bulunan Suriyeli göçmenler Haiti'de yaşayan kendi insanların durumlarının düzeltilmesine yönelik Amerikan yönetimi nezdinde gi-rişimlerde bulundular. Bu bağlamda merkezi Brooklyn'de bulunan *Syrian-American Club* (Suriyeli American Topluluğu) Senato'ya bir mektup göndererek, Haiti'deki Suriyelilerin yaşadıkları zorlukların halli için senatörlerden yardım istediler. Söz konusu mektupta Suriye Topluluğu kendilerinin Haiti'deki Amerikan ticari çıkarları için ne kadar önemli bir konumda olduklarını vurgu yaparak, federal hükümeti kendilerine destek vermeleri yönünde yönlendirmelerini istediler. Bu, Amerikan politikacıları için de önemsenmeyecek bir durum değildi. Nitekim Amerika'daki Suriyeli Osmanlılar sadece 1911 yılında 5 milyon dolarlık bir ticaret gerçekleştirmişler. Aynı şekilde Suriyeliler Amerikan sermayesinin ve bankacılık faaliyetlerini Haiti'de takip etmeleri bakımından ciddi bir işleve sahiptiler.

Esasen sürecin tümü bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Suriyeli Osmanlıların yarımada-daki en büyük güçleri dış piyasa ile olan ticari bağlarından kaynaklanmakta olduğu görülmektedir. Bu şartların oluşması sağlayan da esasen Haiti hükümetlerinin uyguladığı politikalarıdır. Nitekim 1903 yılı sonrasında çıkarılan kanunlar ile Suriyelilerin Haiti'de varlık gösterebilmeleri için her birinin en az 150 dolarlık bir lisans alım anlaşması yapmaları şart koşulmuştu. Bununla hükümet Suriyelilerin ticari hakimiyet alanlarını sınırlamayı he-deflemişti. Ancak ortaya çıkan durum niyet edilenin tam aksine bir netice verdi. Suriyeliler yabancı sermayedarlar ile iş tutarak hem kendilerini güvenceye almış hem de yabancıların doğrudan yatırım yapabilmelerine olanak sağlamışlardı Suriyeliler dışarıdan toptan aldıkları ürünleri Haiti'de perakende satışını yaparak hem büyük gelir elde ediyorlar ve de mevcudiyet-lerini sağlama almak adına Batılılar ile ticari ilişkiler kuruyorlardı.⁸¹

1911 olayları tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi, uzun süreli ve çekişmeli bir süreci beraberinde getirdi. Suriyeliler varlık mücadelelerini diğer devletlerin himayesi ve müdahalelerine bağlamakta ve böylelikle Haiti hükümetinin yaptırımlarını dengelemeye çalışmaktay-dılar. Haiti hükümeti de Avrupalılara ve Amerika'ya karşı mücadelesini Suriyeliler üzerinden yürütmeye çalışmaktaysa da buna tam olarak güç yetiremiyordu. Suriyelilere yönelik politika-lar Amerika'nın yarımada'yı fiilen işgal ettiği 1915 yılına kadar dünya basınında zaman zaman yer alamaya devam etti. İşgalin amacının bölgede Amerikan finansal çıkarlarını korumak

78 *New-York Tribune*, "Fear Outbreak in Haiti", 6.

79 *New-York Tribune*, "Syrians Closed Out in Hayti" (25 Mayıs 1912), 5.

80 *Norwich Bulletin*, "Port Au Prince-Haiti" (25 Mayıs 1912), 1.

81 *The New York Times*, "Haiti Drives Out Syrian Merchants", 1.

olduğu dönemin resmi makamlarınca da gizlenme ihtiyacı duyulmayan bir gerçekti.⁸² Haiti başkanı Simon'un 1911 yılında görevden uzaklaştırılmasının ardından Haiti devleti bir dizi darbe ve siyasi istikrarsızlık süreci içine girdi. Dört yıllık süreç içerisinde iktidara gelen dört başkan da ya öldürüldüler ya da zorla görevlerini bırakmak durumunda bırakıldılar.

Söz konusu istikrarsızlık dönemi içinde dünya siyasetinde de bir kısım gelişmeler yaşanmaktaydı. Avrupa'da büyük güçler farklı bloklarda birbiriyle mücadele ederken, Türkiye'de meşruti monarşi ilan edilmiş ve Almanya'ya yakın duranların çoğunluğu oluşturduğu bir iktidar başa geçmişti. Almanya küresel hakimiyet yarışında geç kalmışlığını tamamlamak adına Karayıpler'de nüfuz alanını genişletme politikası yürüttü. Bu bağlamda Almanya Haiti'de çok kısa süre içerisinde pek çok yatırım gerçekleştirerek ülkede ekonominin kendi eksenlerinde işlemesini sağlamaya çalıştı. Amerika Birleşik Devletleri'nin doğrudan askeri müdahalesi, Almanya'nın gittikçe genişleyen bu nüfus alanına karşı "Monreo Doktrini" ruhunun yarattığı bir tepkimenin neticesiydi. Daha sonra dünya barışının sağlanması misyonu ile ilan edildiği ileri sürülen "Wilson Prensipleri"nin yazarı Başkan Wilson, bu dönemde Haiti'deki istikrarsız durumun nihayetlenmesi adına bölgeye askeri müdahalenin kararını veren kişiydi. Müdahalenin neticesinde Amerikan resmi kayıtları 3000'e yakın kişinin hayatını kaybettiğini bildirmekteydi.⁸³ Son yapılan akademik çalışmalar ise ölen Haitili insan sayısının 11500 civarında olduğunu belirtmektedir.⁸⁴

Almanya kendisine karşı yapıldığı belli olan bu askeri müdahaleye karşı koyacak güce sahip değildi. Nitekim Birinci Dünya Savaşı patlak vermişti ve Almanya savaşın bir tarafının lideri durumundaydı. Amerika Birleşik Devletleri müdahaleden yaklaşık bir yıl sonra Nisan 1916'da kendi egemenliğini Haiti'nin genelinde tesis etmeyi başardı. ABD bu ülkede kendi menfaatlerini gözetecek yöneticileri atadı ve Amerikan çıkarları doğrultusunda yeni bir anayasayı Haiti'de hayata geçirdi. Haiti tarihinde trajik bir dönem olarak anılan bu sürecin ilginç bir biçimde Amerika'nın himayesindeki Suriyeliler açısından olumlu neticelendiği görülmektedir. Nitekim işgal sürecinde Suriyelilere yönelik herhangi bir haber Amerikan basınına yansımada. Bu dönemde sayıları yüzlerler ifade edilen Suriyeliler sonraki yıllarda değişen küresel, ekonomik ve toplumsal yapı içerisinde Haiti'de dikkate değer bir gündem olmaktan uzaklaşmıştır.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın başında kendi anavatanlarından çok uzak bir yarımada ülkesindeki Suriyeli Osmanlı tüccarlarının varlık mücadeleleri, aslında dönemin küresel güçlerinin kendi aralarındaki büyük çatışmanın bir neticesiydi. Bir diğer ifadeyle 1904 yılıyla başlayıp, bir direnç sonrası sönen ve 1911'de yeniden alevlenen Haiti'deki Osmanlılar meselesi bir tarihi anekdot olmaktan öte dönemin küresel ticari egemenlik mücadelesinin küçük bir adadaki yansıması niteliğindeydi. Büyük devletler bu oyunun ya "kazanana" ya da "kaybetmeyenleri" konumundaydılar. Küresel çatışmanın "kaybedenleri" ise yerli Haiti halkı ve bu

82 Harold Palmer Davis, *Black Democracy: The Story of Haiti* (New York: L. MacVeagh, 1928), 170-173.

83 Hans Schmidt, *The United States Occupation of Haiti, 1915-1934* (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1971), 103.

84 Mary A. Renda, *Taking Haiti: Military Occupation and the Culture of US Imperialism, 1915-1940* (Chapel Hill: Univ. of North Carolina Press, 2006), 10.

ülkeye ticari kazanç elde etmek için gelen, kendilerinden menkul güçleri olmamakla birlikte Batılı güçlerin ve Osmanlı'nın sınırlı desteği ile hayatta kalma mücadelesi veren Suriyeli Osmanlılardı. Görünürde birbiriyle mücadele halinde olan bu iki unsur aslında aynı düzenin iki mağduru konumundaydılar.

Osmanlı topraklarından Atlantik'in öteki yakasına göç eden Suriyeli Osmanlıların kısa bir süreç içinde ticarete egemen olmaları ve büyük devletlerin bölgedeki ekonomik partnerleri konumuna erişmeleri başlı başına cari tarih literatüründe sıra dışı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim hâkim anlayış özelde Suriyelilerin ve Müslümanların genelde ise Osmanlı tebaasının ticarete ve yüksek beşerî sermaye gerektiren iş kollarında varlık gösteremediği fikri üzerine kuruludur. Ülkelerinden millerce mesafe uzakta kendilerine bütünüyle yabancı topraklarda bulunan Suriyelilerin ticaretteki üstün varlıkları kendi başına söz konusu tarih okumasını sorgulaya yöneltmektedir.

Bu çalışma Haiti'deki Suriyeli Osmanlı tüccarlarının ticari hayattaki varoluş mücadelesini Amerikan kamuoyuna yansıyan haberler üzerinden ele almıştır. Bundan sonra gerçekleştirilecek olan araştırmalarla dönemin diğer önemli aktörleri olan Fransa, Almanya ve Osmanlı devletinin resmi kayıtların değerlendirilmesi, meselenin daha geniş bir perspektif ile anlaşılabilmesine olanak tanıyacaktır.

Araştırma & Yayın Etiği: Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve *iThenticate* taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Makale, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarı çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Libre Açık Erişim'li bu makale, [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: The article underwent a double-blind peer-review process involving two or more reviewers, and an *iThenticate* scan was conducted to detect potential plagiarism and similarity issues. The article was found to comply with established research and publication ethics standards.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The author of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. This is a Libre Open Access article under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) license.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS).

National Archives in Washington

“Chinese Exclusion Act 1882”. *National Archives in Washington, DC*. Erişim 5 Ağustos 2023. <https://www.archives.gov/milestone-documents/chinese-exclusion-act>

2. Süreli Yayınlar

Bismarck Daily Tribune. “Trouble Impending” (31 Mart 1905), 1.

Daily Press. “Brooklyn Goes to Haiti” (31 Mart 1905), 5.

Evening Star. “Haitiens are Aroused” (2 Ağustos 1904), 11.

Evening Star. “Haitians Friendly” (9 Ağustos 1904), 1.

Evening Star. “Denied by Gen. Nord” (16 Ağustos 1904), 2.

Evening Star. “A Diplomatic Coincidence” (4 Ağustos 1904), 7.

Evening Star. “To Believe the Newark” (5 Nisan 1905), 1.

Evening Star. “Haiti Has no Head” (3 Ağustos 1911), 1.

New-York Tribune. “Rioting in Hayti” (3 Ağustos 1904), 3.

New-York Tribune. “Haytian Riot Checked” (31 Mart 1905), 2.

New-York Tribune. “Fear Outbreak in Haiti” (23 Mayıs 1912), 6.

New-York Tribune. “Syrians Closed Out in Hayti” (25 Mayıs 1912), 5.

Norwich Bulletin. “Port Au Prince-Haiti” (25 Mayıs 1912), 1.

Omaha Daily Bee. “Mob Sacks the City” (4 Aralık 1908), 1.

Perth Amboy Evening News. “Nord Winning Popularity” (4 Ağustos 1904), 2.

Rosebud County News. “Washington Notes” (28 Temmuz 1904), 2.

Santa Fe New Mexican. “Americans Takes Refuge in Legation” (4 Ağustos 1904), 1.

The Black Hills Union and Western Stock Review. “Disorders in Hayti” (12 Ağustos 1904), 2.

The Citizen. “Looters are Shot” (10 Aralık 1908), 3.

- The Columbus Journal*. "Time Entended to Syrians" (29 Mart 1905), 2.
- The Detroit Times*. "Haiti Expels Syrians" (2 Kasım 1908), 9
- The Evening Bulletin*. "Syrians in Hayti" (22 Eylül 1904), 1.
- The Fargo Forum and Daily Republican*. "Syrians= Americans Asks Protections" (1 Nisan 1905), 1.
- The McCook Tribune*. "Time Entended to Syrians" (31 Mart 1905), 6.
- The Minneapolis Journal*. "Powell Pledges Guards in Haiti" (3 Ağustos 1904), 1.
- The Minneapolis Journal*. "Massacre Manage Hangs Over Haiti" (2 Ağustos 1904), 1.
- The New York Times*. "Haiti Drives Out Syrian Merchants" (21 Aralık 1911), 1.
- The Pensacola Journal*. "Cruiser Brooklyn Sailed Immediately for Hayti" (2 Nisan 1905), 1.
- The Rising Sun*. "President Nord is Blamed" (26 Ağustos 1904), 2.
- The San Francisco Call*. "Brands Story as a Canard" (17 Ağustos 1904), 1.
- The San Francisco Call*. "Haytian Mobs Stone Syrians" (3 Ağustos 1904), 2.
- The San Francisco Call*. "Police Guards Streets of Syrians in Haiti" (1 Nisan 1905), 5.
- The Saint Paul Globe*. "Soldier Buys and Receive no Change" (17 Ağustos 1904), 4
- The Saint Paul Globe*. "Powell Puts End to Haitian Riots" (5 Ağustos 1904), 1.
- The Salt Lake Herald*. "Uncle Sam Protects The Turks in Hayti" (5 Ağustos 1904), 7.
- The Salt Lake Tribune*. "Germany and Syrians" (11 Mart 1905), 2.
- The Salt Lake Tribune*. "Hate the Syrians" (22 Mart 1905), 1.
- The Salt Lake Tribune*. "Syrians in Haiti Protected by Various Home Governments" (8 Nisan 1905), 1.
- The Savannah Morning News*. "Trouble Still Feared on Island of Hayti" (6 Ağustos 1904), 1.
- The Tacoma Times*. "Americans are Stoned in Hayti" (4 Ağustos 1904), 3.
- The Times Dispatch*. "Disorder in Hayti" (3 Ağustos 1904), 8.
- The Topeka State Journal*. "Denial From Hayti" (30 Mart 1905), 1.
- The Times Dispatch*. "Stuation in Haiti Growing Serious" (19 Temmuz 1908), 2.
- The Washington Times*. "Secret Service Tracks to Cover Bogus Citizens" (25 Eylül 1904), 9.
- The Washington Times*. "Minister Explains Feelings of Haitians" (10 Ağustos 1904), 4.
- The Washington Times*. "Republic of Haiti a Mortgaged Estate" (12 Eylül 1904), 5.
- The Washington Times*. "Port au Prince Scene of Riot" (4 Ağustos 1904), 5.

3. Tez, Makale ve Kitaplar

- Baycar, Kazım. “Küresel Göç Çağında Osmanlı Transatlantik Göçleri ve Sebepleri”. *Divan* 21/40 (2016), 1-32.
- Baycar, Kazım. “Yirminci Yüzyıl Başında Haiti’de Suriyeli Osmanlı Tüccarlarının Varoluş Mücadelesi”. *IV. Başkent International Conference of Multidisciplinary Studies*. ed. Nurlan Akhmetov. 1/758-762. Ankara: İksad Global, 2023.
- Baycar, Kazım. *Ottoman-Arab Transatlantic Migrations in the Age of Mass Migrations (1870-1914)*. Oxford: University of Oxford, Economic and Social History, Ph.D. Dissertation, 2015.
- Castor, Suzy - Garafola, Lynn. “The American Occupation of Haiti (1915-34) and the Dominican Republic (1916-24)”. *The Massachusetts Review* 15/1 (1974), 253-275.
- Coupeau, Steeve. *The History of Haiti*. Connecticut: Greenwood Press, 2008.
- Davis, Harold Palmer. *Black Democracy: The Story of Haiti*. New York: L. MacVeagh, 1928.
- Heidler, David S. – Heidler, Jeanne T. “Manifest Destiny”. *Britannica*. Erişim 13 Ekim 2023. <https://www.britannica.com/event/Manifest-Destiny>
- Hutton, T. J. - Williamson, Jeffrey G. *The Age of Mass Migration: Causes and Economic Impact*. New York: Oxford University Press, 1998.
- Karpat, Kemal. “The Ottoman Emigration to America, 1860–1914”. *International Journal of Middle Eastern Studies* 17/2 (Mayıs 1985), 175–209.
- Kayal, Philip M. - Joseph Kayal, *The Syrian Lebanese in America*. Boston: Twayne Dipopublishers, 1975.
- Nicholls, David. *Haiti in Caribbean Context: Ethnicity, Economy and Revolt*. London: Macmillan Publishers Limited, 1985.
- O’Rourke, Kevin H. - Jeffrey G. Williamson. *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-Century Atlantic Economy*. Cambridge: MIT Press, 1999.
- Pamuk, Şevket. - Williamson, Jeffrey G. (ed.). *The Mediterranean Response to Globalization Before 1950*. London and New York: Routledge, 2000.
- Plummer, Brenda Gayle. “Race, Nationality, and Trade in the Caribbean: The Syrians in Haiti, 1903-1934”. *The International History Review* 3/4 (1981), 517-539.
- Plummer, Brenda Gayle. “The Metropolitan Connection: Foreign and Semiforeign Elites in Haiti, 1900-1915”. *Latin American Research Review* 19/2 (1984), 119-142.
- Régnier, Léonce. *Législation Usuelle des Conseils Communaux de la République*. Port-Au Prince: Imprimerie de L’Abeille, 1906.

- Renda, Mary A. *Taking Haiti: Military Occupation and the Culture of US Imperialism, 1915-1940*. Chapel Hill: Univ. of North Carolina Press, 2006.
- Schmidt, Hans. *The United States Occupation of Haiti, 1915-1934*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1971.
- Temel, Mehmet. *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*. İstanbul: Nehir Yayınları, 2004.